

İstatistiksel Verilerle Türkiye’de Göç Kavramının Değerlendirilmesi

Bengü Kayapalı Aslan¹

Özet

Göç, insanlık tarihi boyunca var olan önemli bir kavramı oluşturmaktadır. Tarih boyunca yaşanan göçler, en kısa haliyle bir hareketlilik olarak nitelendirilse de kendi içlerinde savaş, iklim şartları, sanayileşme, kentleşme vb. önemli gerekçeleri barındırmaktadır. İnsanların daha iyi bir yaşam için doğdukları/yaşadıkları yerden uzaklaşmak zorunda kalmalarında iç ve dış kaynaklı birçok etmen yer almaktadır. Bu noktadaki motivasyon göçün kavramsallaşmasında etkilidir. Literatürde göçün birden çok türünün yer aldığı bilirse de 20.yüzyılın son çeyreği itibariyle yaşanan göçler, göçün yaygın karakteristiğinin belirlenmesinde etkili olmuştur. Bunu insan hakları ihlalleri, etnik çatışmalar, iç savaşlar ve baskıcı rejimlerle örneklendirmek ve açıklamak mümkündür. Göç yapısı itibariyle sahip olduğu sosyal, siyasal ve ekonomik boyutlardan hareketle birçok disiplinin araştırma konusu haline gelmiştir. Bu çalışma göç olgusunu, iktisadi bir perspektifle ele almaktadır. Göçün sosyoekonomik boyutu ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği bilinmektedir. Buradan hareketle çalışmada öncelikle göç kavramı, kuramsal olarak incelenecektir. Daha sonra Ortadoğu menşeli göçte transit konumda yer alan ülkelerden birisi olan Türkiye’de göçe ilişkin istatistiksel veriler tablolarla incelenerek genel bir çerçeve çizilecektir.

GİRİŞ

Tarihin ilk dönemlerinden bugüne toplumsal yaşamın içerisinde var olan ve en kısa şekilde bir insan hareketliliği olarak nitelendirilen göç, zaman içerisinde yaşanan gelişmelere bağlı olarak şekil kazanan önemli bir kavramdır. Küreselleşme başta olmak üzere birçok gelişmenin nedeni veya sonucu olduğu dinamikleriyle göç, günümüzün önemli bir sorununu da oluşturmaktadır. Sanayileşme, kentleşme, iç savaş, çekici ve itici faktörler gibi birçok etmenin

1 Gaziantep Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, İktisat Politikası Anabilim Dalı, Araştırma Görevlisi, bkayapali@gantep.edu.tr eklenecek

seyrini ve türünü belirlediği göç, ülkelerin toplumsal ve ekonomik yapıları içerisinde de yer etmeye başlamıştır. İnsanlık tarihi boyunca sürekli olarak var olan göçün, günümüzde her zamanki anlamının yanında yasa dışı göçmen, insan taciri, iltica, sığınmacı, transit ülke vb. kavramlarla uluslararası boyutta incelenmesinde yakın yüzyıl içerisinde yaşanan birtakım gelişmelerin etkisi olmuştur. Özellikle 20nci yüzyılın son çeyreği itibarıyla uluslararası gündemde sürekli olarak yer alan insan hakları ihlali, etnik ve iç çatışmalar, güvenlik sorunu, baskıcı rejimler ve bunlara gösterilen direnç ve daha iyi yaşam koşulları gibi birçok faktör göçün altyapısındaki tetikleyici unsurları oluşturmaktadır.

İnsanların yaşadıkları coğrafya itibarıyla maruz kaldıkları İran Devrimi, Sovyet Rusya’nın dağılması, Körfez Savaşı, Arap Baharı, Suriye İç Savaşı, Rusya-Ukrayna savaşı gibi yaşanan birçok olay insanların öncelikle kendi can güvenliklerini sağlamak için hareket etmelerini bir yönüyle zorunlu hale getirmiştir. Bunun yanında küreselleşme ve bilişim teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak insanların daha iyi yaşam koşullarını görmeleri ve erişmek istemeleri de göç sürecine etki eden diğer bir faktörü oluşturmaktadır. Buradan hareketle bu çalışma öncelikle göçü kuramsal olarak incelemekte daha sonra göç kuramlarına ilişkin çizilen çerçeveyi irdelemektedir. Çalışma aynı zamanda Türkiye’de göçe ilişkin istatistiksel veriler ve tablolarla desteklenmektedir.

Sahip olduğu sosyal, siyasal ve ekonomik boyutlarına istinaden birçok disiplinin araştırma konusu olan bu kavram, iktisadi perspektifte farklı yöntemlerle de ele alınması gereken önemli bir araştırma konusu olma özelliğini taşımaktadır.

GÖÇ KAVRAMI

Literatürde farklı tanımları yapılan göç kavramı genel olarak bireylerin yerleşim yerlerinde yapılan değişikliklerdir. Bu değişiklikler dini, siyasi, kültürel, sosyal ve doğa olaylarından kaynaklı aktif bir süreci ifade etmektedir (Kayapalı, 2019: 44). Göç kavramı sanayileşme ile birlikte yeni formlara ulaşmıştır. Tarihsel süreç içinde gerçekleştirilen göçlerin temel nedenleri incelendiğinde temelinde daha iyi bir yaşam standardı elde etme fikri vardır. Bu nedenle göç, birey ve toplumların refah düzeylerini artırmak amacıyla mevcut ikamet ettikleri alanları toplu halde ya da bireysel olarak terk ederek kalıcı ya da geçici bir süre ile yeni yerleşim alanlarında yaşamaları durumudur (Bahar, 2010: 44-61).

Göç olgusu temel sebebi, yerleşim yerlerindeki sosyal ve ekonomik koşulların farklılık göstermesidir. Bu yerleşim yerleri bir ülke olacağı gibi bir bölge, il hatta bir köy bile olabilir. Bu nedenle göç olgusunun daha anlaşılır

olması o yerleşim yerinin sahip olduğu sosyo-ekonomik potansiyelin doğru bir analizine bağlıdır (Başel, 2016: 522).

GÖÇ OLGUSUNUN TEMEL SEBEPLERİ

İnsanlar tarafından gerçekleştirilen göçün sosyal, ekonomik askeri, siyasi vb. birçok nedenden kaynaklı olabilir. Genel olarak göçün sebepleri şu şekilde özetlenebilir (Karabulut, 2008:177):

- Ekonomik faktörler (istihdam-işsizlik)
- Sosyal faktörler (sağlık, kültür, eğitim, çevre)
- Kentsel faktörler
- Psikolojik faktörler.

GÖÇ ÇEŞİTLERİ

Daha refah bir yaşam standardı elde etmek amacıyla mevcut yerleşim yerlerini geçici veya sürekli olarak değiştiren insanlar tarafından gerçekleştirilen göç faaliyeti çeşitli formlara sahiptir. Bunlar (Yılmaz, 2014: 168):

İç Göç: bireyler tarafından ülke sınırları içinde yapılan göç hareketliliğidir. Göç hareketliliği; gelişmiş sanayi bölgelerine, turizm bölgelerine, verimli toprakların veya değerli maden yataklarının olduğu bölgelere doğru gerçekleşmektedir. Kentleşme çalışmalarının artması ile birlikte dünyanın birçok yerinde iç göç hareketliliği görülmektedir.

Dış Göç: bireylerin hayal ettikleri yaşam standardını elde etmek amacıyla yaşadıkları ülkeleri değiştirerek, sosyo-ekonomik açıdan kendi ülkelerine göre daha çok gelişmiş olan ülkelere yapılan göç hareketidir.

Zorunlu Göç: savaş, doğal afet gibi bireyler tarafından önceden öngörülemeyen nedenlerden dolayı yaşadıkları yerleri terk etmeleri durumu.

Gönüllü Göç: bireylerin kendi istekleri ile daha refah bir yaşam elde etme amacı ile buldukları yerleri değiştirmeleri durumu.

İş Gücü Göçü: bireylerin yaşadıkları yerlerde iş imkanlarının kısıtlı olması ya da mevcut iş imkanlarından memnun olmamaları nedeni ile yerleşim yerlerini değiştirmeleri durumu.

Mevsimlik Göç: bireyler arasında eğitim, tarım, sağlık gibi çeşitli konularda belirli süre içerisinde gerçekleştirilen göç hareketliliğidir.

GÖÇ KURAMLARININ KAVRAMSAL ÇERÇEVEDE İNCELENMESİ

ERKEN DÖNEM GÖÇ KURAMLARI

Göç kavramına iktisadi anlamda analizi Adam Smith’in “Milletlerin Zenginliği” isimli eserinde yapılmıştır. Smith göçün temelde emek piyasasındaki mekânsal eşitsizliklerden kaynaklı olarak gerçekleştiğine vurgu yapmıştır. Hicks’e göre ise göç temel olarak ücret farklılıklarından kaynaklı olana ekonomik avantaj yaratan iktisadi durumlardan kaynaklandığı şeklinde vurgulanmıştır. Bodvarsson, 2013: 27-57).

Göç çalışmalarının sistemli bir şekilde ele alınması E.G.Ravenstein tarafından 1885 yılında yayımlanan “*The Laws of Migration (Göç Kanunları)*” isimli makale ile olmuştur. Ravenstein’in bu çalışmasında göç olgusuna dair birtakım ilkeler ortaya koymuştur. Bu ilkeler şöyle özetlenebilir (Develi, 2017:1345):

1. Göç hareketliliği genel olarak ticaretin ve endüstrinin gelişmiş olduğu merkezlere yönelik olarak gerçekleştirilir.
2. Yaşanılan göç hareketliliği sonucunda şehir merkezlerinin hızlı bir büyümesi sonucunda bu şehirlere yakın bölgelerden gelen göç artmaktadır. Bunun sonucunda kırsal alanlarda boşluklar oluşur bu boşluklar da daha uzak yerleşim yerlerindeki insanlar tarafından doldurulur.
3. Her göç hareketliliği, kendisini dengeleyen başka bir göç hareketi meydana getirir.
4. Endüstri ve ticaretin geliştiği yerler göç edenler tarafından daha çok tercih edilmektedir.
5. Kent soylu nüfus. Kırsal alanda yaşayan bireylere göre daha az göç etme eğilimindedir.

MODERN DÖNEM GÖÇ KURAMLARI

Erken dönem göç teorilerinden sonra geliştiren modern göç kuramları, ortaya çıkış zamanına göre açıklanmıştır. Modern dönem göç kuramları, Neo-klasik göç kuramları, göç sistemleri kuramı, ilişkiler ağı (network) kuramı, dünya sistemleri kuramı ve ikiye bölünmüş emek piyasası kuramı şeklinde sıralanmaktadır.

Neo-klasik göç kuramı, göç kavramına sistematik olarak en çok değinen kuram olarak kabul edilmektedir. Kuram göç olgusunu fayda maksimizasyonunun sağlanması, ücret farklılaşması, rasyonel beklentiler gibi belli başlı ilkelere dayandırılmaktadır (Arango, 2000: 285).

Neo-klasik kuram göç olgusunu makro ve mikro bakış açılarıyla açıklamaya çalışmıştır. Makro açıdan yapılan açıklamada göç olgusunun temel sebebi olarak, coğrafi farklılıkların sebep olduğu emek arz ve talebine yönelik farklılaşmalar gösterilmektedir. Buna göre sermaye ve emek yoğun iki ülke karşılaştırılacak olunursa, sermaye yoğun ülkede yüksek ücretler söz konusu olurken; emek yoğun ülkelerde ise yüksek ücret durumu söz konusu değildir. Bu nedenle emek yoğun ülkelere sermaye yoğun ülkelere göç hareketliliği olmaktadır (Massey, 1999: 35).

Göç sistemleri kuramına göre, göç sisteminin işleyişi şu şekildedir; göç hareketinin ana merkezinde bir ülke ya da ülke grupları tarafından oluşturulmuş alıcı çekirdek bölge ve bu bölgenin çevresinde ise şiddetli göç akımına maruz kalmış ve buna bağlı göç veren ülkeler bulunmaktadır. Buradan hareketle sistem yaklaşımı tarafından göç hareketine ilişkin birtakım ilkeler ortaya koyulmuştur. Bu ilkeler (Fawcett, 1989: 671-680):

1. Göç hareketliliğinde ön planda olan siyasi ve ekonomik faktörlerdir.

2. Bir ülke birden fazla göç sistemi içinde olabilir. Ancak bu durum göç alan konumdaki ülkeler açısından daha yaygındır.

3. Sistemler, ülkelerdeki siyasi ve ekonomik konjonktürün değişmesiyle birlikte değişir ve gelişir. Bu sebeple durağan değil dinamik bir yapıya sahiptir. Ülkelerin yaşadığı toplumsal değişim, ekonomik dalgalanmalar veya yaşanan siyasi kargaşalara tepki olarak bu ülkeler bir sisteme üye olabilir veya bir sistemden çekilebilirler.

İlişkiler ağı kuramına göre, yeni göçmenlerle eski göçmen arasında kurulmuş olan bağ ile göçün olası maliyetlerinin azalacaktır. Bu nedenle göç edecek kişiler arasındaki bağlantı toplumsal bir sermaye oluşturmaktadır. Bu bağlantı sayesinde göç hareketliliğinin maliyeti ve olası tüm riskleri azalacak uluslararası göç hareketliliği artacaktır. Buna karşılık, göçmenlerin göç ettikleri yerlerde ilişki kuracakları bağlantı kanalının olmaması onlar için maliyet oluşturacaktır (Massey, 1993: 448-449).

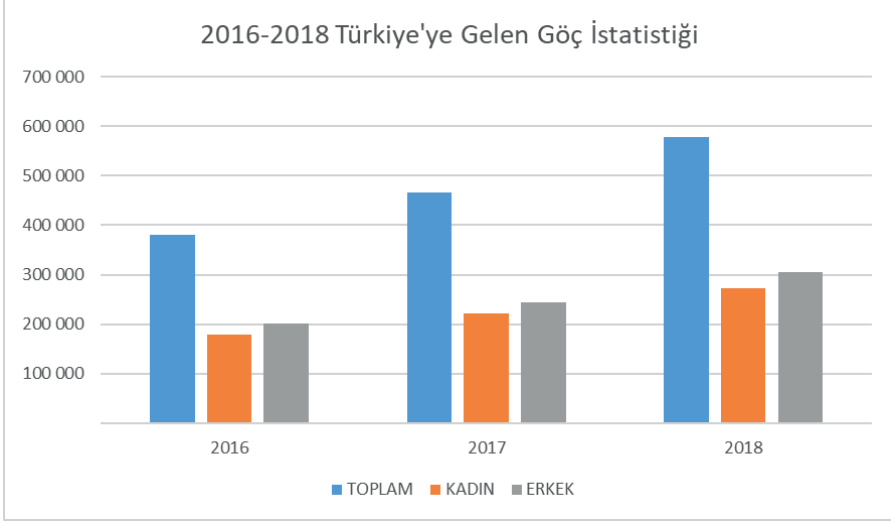
Dünya Sistemleri kuramına göre, kapitalist sistemin karşı konulamaz bir sonucu olarak toplumlarda ortaya çıkan yapısal değişimlerin doğal bir sonucudur. Bu değişimin sonucu olarak bireyler mevcut buldukları yerleri değiştirme eğilimine girebilmektedir. Bu nedenle hammadde, iş gücü, toprak gibi faktörler bakımdan avantajlı durumda olan ülkelere çevre ülkelere göç akımı oluşacaktır (Develi, 2017:1347).

İkiye bölünmüş emek piyasası kuramına göre bireyler tarafından göç kararının alınmasında yüksek ücret, düşük işsizlik gibi çekici etmenlerin etkili olduğu ve göç ile ilgili alınan kararların bu doğrultuda rasyonel olduğu

fikri hakimdir (Hagen, 2008:7). Bu nedenle uluslararası göç hareketliliği modern toplumların içsel emek taleplerinden kaynaklanmaktadır (Olejarova, 2007: 14).

İSTATİSTİKİ VERİLERLE GÖÇ

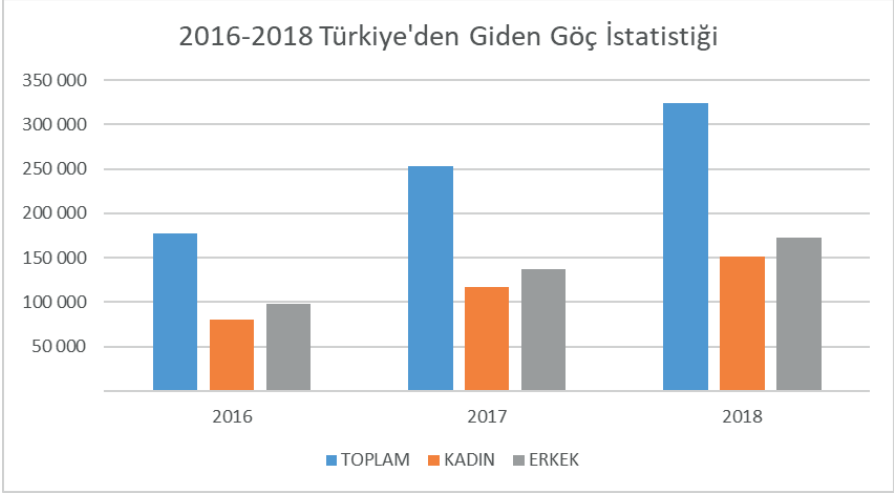
Grafik 1’e göre Türkiye’nin nüfusu düzenli bir artış eğilimine sahip olmakla birlikte ilgili yıllarda göç istatistiği genel olarak her yıl iki milyon kişinin üstündedir.

Grafik.2 2016-2018 Türkiye'ye Gelen Göç İstatistiği

Kaynak: TÜİK & Göç İdaresi

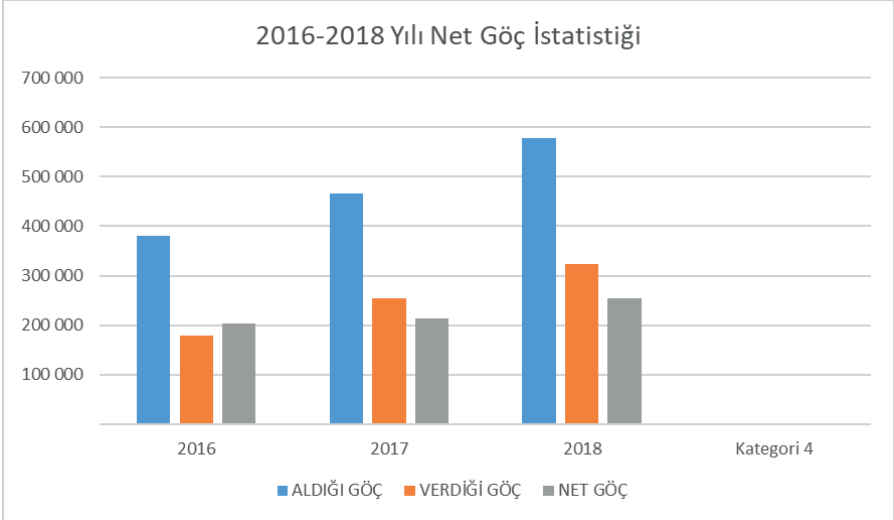
Grafik 2'ye göre Türkiye'ye gelen göç miktarı artmaktadır. Bununla birlikte her yıl erkek gelen göç miktarı kadın gelen göç miktarından fazla olmuştur.

Grafik.3 2016-2018 Türkiye'den Giden Göç İstatistiği

Kaynak: TÜİK & Göç İdaresi

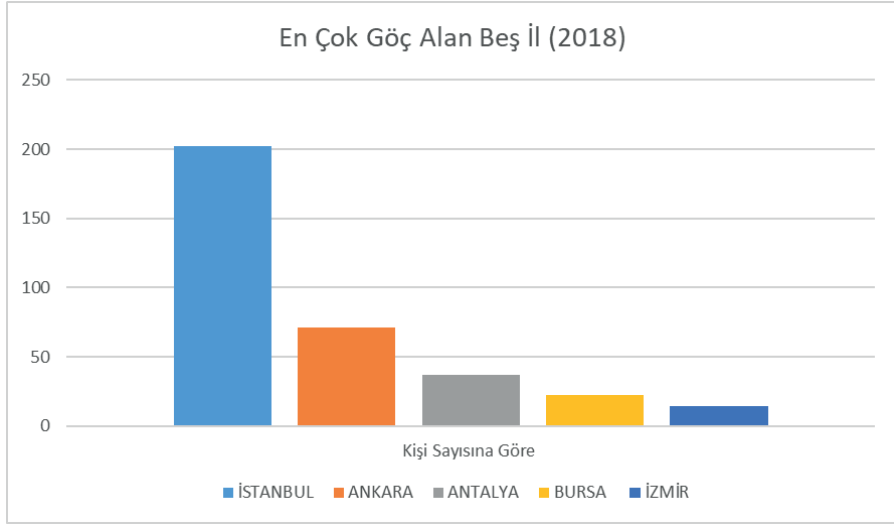
Grafik 3'e göre Türkiye'den giden göç miktarı artmaktadır. Bununla birlikte her yıl erkek giden göç miktarı kadın giden göç miktarından fazla olmuştur.

Grafik.4 2016-2018 Yılı Net Göç İstatistiği

Kaynak: TÜİK & Göç İdaresi

Grafik 4’e göre Türkiye’nin 2016-2017 yılları arasındaki net göçü artmaktadır.

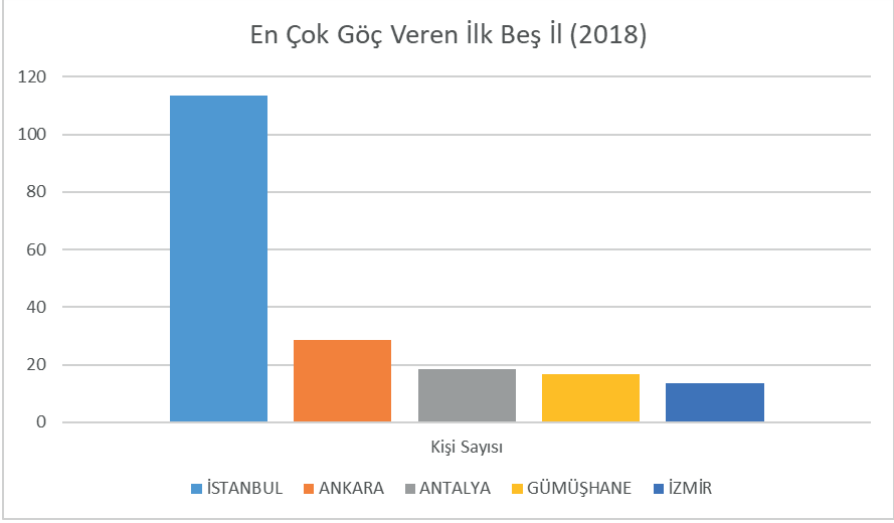

Grafik.5 En Çok Göç Alan Beş İl

Kaynak: TÜİK & Göç İdaresi

Grafik 5’e göre Türkiye’nin en çok göç alan beş ili sırasıyla; İstanbul, Ankara, Antalya, Bursa, İzmir’dir. bu beş ilin en çok göç alan il olmasında sosyo-ekonomik birçok faktörün etkisi vardır. Bunları kısaca özetleyecek olursak:

- İş imkanlarının gelişmesi
- Sosyal ve kültürel özgürlük
- Uygun çevresel faktörler
- Kültürel çeşitliliğin olması

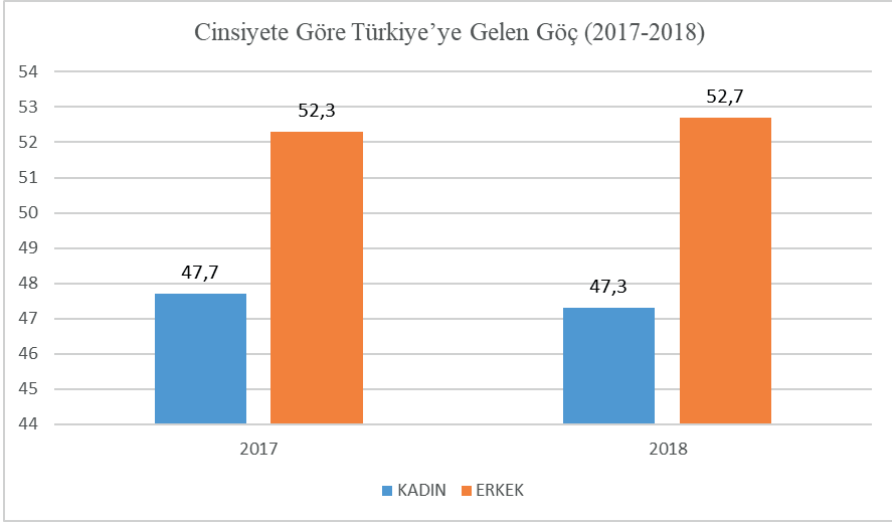

Grafik.6 En Çok Göç Veren İlk Beş İl

Kaynak: TÜİK & Göç İdaresi

Grafik 6'ya göre Türkiye'nin en çok göç veren beş ili sırasıyla; İstanbul, Ankara, Antalya, Gümüşhane ve İzmir'dir. İllerin göç vermesinde birçok sosyo-ekonomik etki vardır. Bu etkileri şöyle özetleyebiliriz:

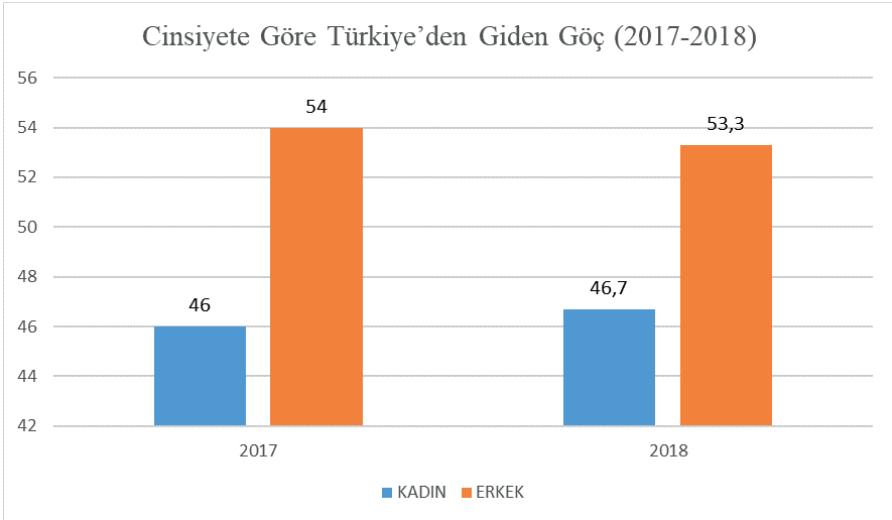
- Kültürel farklılıkların yaşanması
- Ekonomik şartların yetersizliği
- Sosyal imkanların yetersizliği
- Uygun iş imkanlarının olmayışı
- Kentsel sorunlar
- Çevresel faktörler.

Grafik.7 Cinsiyete Göre Türkiye’ye Gelen Göç (2017-2018)

Kaynak: TUIK & Göç İdaresi

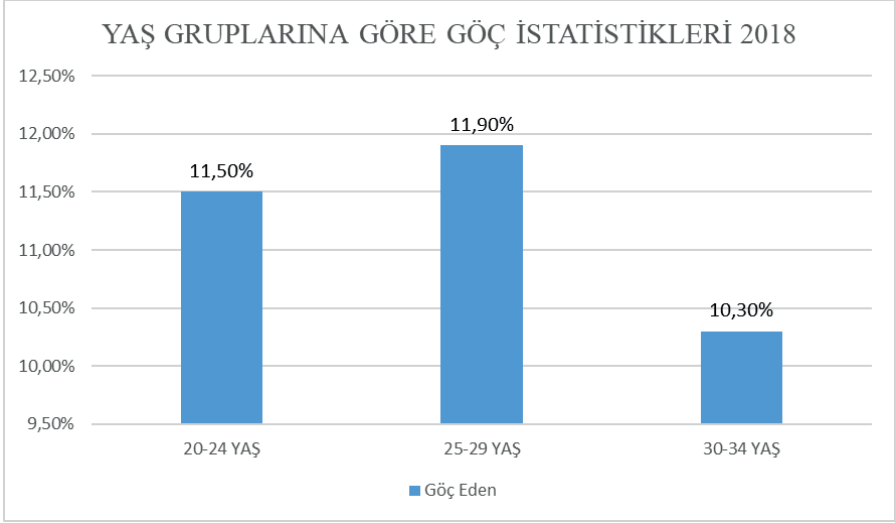
Grafik 7’de 2017-2018 yıllarında Türkiye’ye göç eden nüfusun cinsiyete göre dağılımı gösterilmektedir. Buna göre Türkiye’ye göç eden nüfusun cinsiyete göre dağılımını ağırlıklı olarak erkekler oluşturmaktadır. 2017 yılında %52,3 olan erkek oranı 2018 yılında %52,7 iken 2017 yılında %47,7 olan kadın oranı 2018 yılında azalarak %47,3 olmuştur.

Grafik.8 Cinsiyete Göre Türkiye’den Giden Göç

Kaynak: TUIK & Göç İdaresi

Grafik 8’de 2017-2018 yıllarında Türkiye’den göç eden nüfusun cinsiyete göre dağılımı gösterilmektedir. Buna göre Türkiye’den göç eden nüfusun cinsiyete göre dağılımını ağırlıklı olarak erkekler oluşturmaktadır. 2017 yılında %54 olan erkek oranı 2018 yılında bir önceki yıla göre azalarak %53,3 olurken, 2017 yılında %46 olan kadın oranı 2018 yılında artarak %46,7 olmuştur.

Grafik.9 Yaş Gruplarına Göre Göç İstatistikleri 2018

Kaynak: TUIK & Göç İdaresi

Grafik 9’da 2018 yılında Türkiye’nin yaş gruplarına göre göç eden nüfusun dağılımı gösterilmektedir. Buna göre Türkiye’den göç eden nüfusun yaş gruplarına göre dağılımını ağırlıklı olarak 25-29 yaş aralığı oluşturmaktadır. 2018 yılında yapılan göçlerin yaklaşık %12’sini 25-29 yaş aralığı oluşturmaktadır. Bunu sırasıyla 20-24 yaş aralığı ve 30-34 yaş aralığı takip etmektedir.

Tablo.1 2018 Yılında Türkiye’ye En Çok Göç Eden Ülke

İRAK	110.315
AFGANİSTAN	44.977
SURİYE	38.997
TÜRKMENİSTAN	34.915
İRAN	31.912

Kaynak: TUIK & Göç İdaresi

Tablo 1’de 2018 yılında Türkiye’ye en çok göç eden ülke sıralaması gösterilmiştir. Buna göre Türkiye’ye sırasıyla en fazla göç Irak, Afganistan, Suriye, Türkmenistan ve İran ülkelerinden edilmektedir.

Tablo.2 2018 Yılında Türkiye’den Göç Eden Yabancı Uyruklu Ülke Sıralaması

IRAK	38.515
AZERBAYCAN	13.804
ÖZBEKİSTAN	13.171
TÜRKMENİSTAN	10.096
İRAN	9.242

Kaynak: TUIK & Göç İdaresi

Tablo 2’de 2018 yılında Türkiye’den göç eden yabancı uyruklu ülke sıralaması gösterilmiştir. Buna göre Türkiye’den sırasıyla en fazla göç eden yabancı uyruklu ülke sıralaması Irak, Azerbaycan, Özbekistan, Türkmenistan ve İran ülkeleridir.

SONUÇ

İnsanların, daha refah bir yaşam standardı elde etmek amacıyla mevcut yerleşim yerlerini geçici veya sürekli olarak değiştirmeleri davranışı göç olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle göç kavramının altında sosyo-ekonomik, siyasi, dini ve doğa olayları gibi birçok neden yatmaktadır. Göç kavramı, sanayileşme ile birlikte yeni formlar kazanmıştır.

İnsanlar tarafında gerçekleştirilen göç hareketinin; iç göç, dış göç, zorunlu, gönüllü, mevsimsel ve iş gücü göçü gibi türleri vardır. Tüm bu göç çeşitlerinin ortak özelliği, bireylerin mevcut yaşadıkları çevrenin sunmuş olduğu kaynakların yetersiz bulunması ya da daha fazla kaynağa duyulan ihtiyaçtan kaynaklanıyor olmasıdır.

Geçmişten günümüze göç olgusunu daha iyi analiz etmek amacıyla birtakım kuramlar geliştirilmiş olup, bu kuramlar erken dönem göç kuramları ve modern dönem göç kuramları olarak iki ana başlıkta derlenmiştir. Erken dönem göç kuramları genel olarak göçün ücret farklılıklarından kaynaklandığını belirterek, göçün ekonomik anlamda dezavantajlı ülkeden avantajlı ülkeye doğru olduğu belirtilmiştir.

Modern dönem göç kuramları, göçün genel olarak emek arz ve talep farklılaşmasından ve fayda maksimizasyonundan kaynaklı oluştuğunu ortaya koymuştur. Buna göre bireysel çıkarımı maksimumunda tutmak isteyen bireyler

mevcut imkanların üstünde imkan sağlayan ülkelere doğru nüfus hareketliliği başlatacaktır. Bu hareketlilik göçmenler açısından düşük ücret sunan emek yoğun ülkelerden yüksek ücret sağlayan sermaye yoğun ülkelere doğru yaşanacaktır.

Göç hareketliliği temel olarak insanlar tarafından çeşitli faktörlerden kaynaklı olabilir. Bu faktörler kısaca:

- Ekonomik faktörler (istihdam-işsizlik)
- Sosyal faktörler (sağlık, kültür, eğitim, çevre)
- Kentsel faktörler
- Psikolojik faktörler şeklinde özetlenebilir.

Göç kavramını istatistikî kavramlarla açıklayacak olursak elde edilen sonuçları şu şekilde özetleyebiliriz:

- Sosyo-ekonomik şartların değişmesi ile birlikte göç hareketliliği her geçen yıl artmaktadır.
- Göç eden nüfusun cinsiyet dağılımı incelendiğinde erkek nüfusunun göç eğiliminin kadın nüfusa oranla fazla olduğu görülmektedir.
- Yaş gruplarına göre göç dağılımının daha çok 25-29 yaş aralığında olduğu görülmektedir.
- En çok göç alan iller sırasıyla; İstanbul, Ankara, Antalya, Bursa, İzmir'dir.
- En çok göç veren iller sırasıyla; İstanbul, Ankara, Antalya, Gümüşhane ve İzmir'dir.
- İllerin göç alma ve verme potansiyellerinde etkili olan; ekonomik şartlar, sosyal şartlar, çevresel faktörler, siyasi faktörler gibi pek çok durumdur.
- Türkiye'ye sırasıyla en fazla göç Irak, Afganistan, Suriye, Türkmenistan ve İran ülkelerinden gelmektedir.
- Türkiye'den sırası ile en fazla göç eden ülke uyruğu ise sırasıyla; Irak, Azerbaycan, Özbekistan, Türkmenistan ve İran'dır.

Ülkelerin yaşamış oldukları göç hareketliliği olası birtakım olumlu ve olumsuz sonuçları da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle öncelikle üzerinde durulması gereken konu ülkelerin, bölgelerin ve hatta illerin sosyo-ekonomik potansiyellerinin belirlenmesidir. Yerleşim yerlerinin üstün ve zayıf yönlerinin ortaya çıkarılması ve bu doğrultuda projelerin üretilmesi ve desteklenmesi ile hem mevcut nüfusun potansiyelinin farkına varılacak hem de bu nüfusun kalifiye özelliğinin açığa çıkarılması için çalışmalar yapılacaktır.

KAYNAKÇA

- Bahar, Ozan, Korkmaz Bingöl, Fehime (2010). “Türkiye’de İç Göç Hareketlerinin İstihdam ve İşgücü Piyasalarına Etkileri”. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15(2), 43-61.
- Başel, H. (2016). “Türkiye’de Nüfus Hareketlerinin ve İç Göçün Nedenleri”. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı: 53, 515-54.
- Bodvarsson, Ö.B.,Berg, H.V. (2013). “TheDeterminants of International Migration: Theory”. TheEconomics of Immigration, s.27-57.
- Develi, S.E. (2017). “21. Yüzyılda Göç Olgusu: Uluslararası Göç Teorilerinin Ekonomi Politığı”. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 22, 1343-1353.
- Fawcett, J.T., (1989). “Networks, Linkages and Migration Systems”, International Migration Review, 23(3): 671-680.
- Hagen, J. (2008). “Why Do People Migrate? A Review Of The Theoretical Literature”, MPRA Working Paper, 7.
- Karabulut, K. (2008). “Doğu Anadolu ve Erzurum’daki Göç olgusu ve Karın Göçe Etkisi Üzerine Bir Uygulama.” 5. Dünya Su Formu Bölgesel Hazırlık Süreci DSİ Yurtiçi Bölgesel Su Toplantıları, Kar Hidrolojisi Konferansı.
- Kayapalı, B. (2019). Erzurum İlinin Sosyo-Ekonomik Yapısı: Sorunlar-Beklentiler-Çözümler Üzerine Bir Saha Araştırması. (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Erzurum.
- Olejarova, E. (2007). “Labor Migration As a Socio-Economic Phenomenn: Slovakia And The Czech Rebuplic İn a Comparative Perspective”, Central European University, International Relations And European Studies, 14.
- Massey, D.S. (1999). Why Does Immigration Occur? A Theoretical Synthesis, 35.
- Massey, D.S., Arango, J. Hugo, G.vd. (1993), “Theories of International Migration: A Review and Development Review”, 19(3), 431-446.
- Yılmaz, B. (2011). Kalkınma politikalarında Değişim: Bölgesel Kalkınma Ajansları. Doktora Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü.

İnternet Kaynakları

www.goc.gov.tr

www.tuik.gov.tr